

Circumstanțialul de mod

Mihaela MIRON-FULEA
Universitatea Ovidius din Constanța

Abstract: Cet article propose une description systématique des particularités syntagmatiques et paradigmaticques du circonstanciel de manière en roumain, par rapport aux changements produits dans les grammaires roumaines de référence, à la suite du passage des modèles traditionnels aux modèles modernes.

Key words: le circonstanciel, le complément, le circonstanciel de manière, le circonstanciel de quantité, le complément de comparaison, classe de substitution.

1. Definiție

În plan sintagmatic, circumstanțialul de mod se definește drept poziție sintactică având ca realizare definitorie adverbul *cum(va)*, aflat în relație de dependență unilaterală față de un verb (*Mă înclin cu respect_{cm}*), un adjectiv (*E iremediabil_{cm} ratat.*), un adverb (*Vorbea puțin_{cm} ironic*) sau, mai rar, o interjecție (*Haide, murgule, mai tare_{cm}*).

În plan paradigmatic, clasa de substituție¹/ clasa de realizatori² a circumstanțialul de mod cuprinde adverbe și locuțiuni adverbiale de mod, grupări prepoziționale sau forme verbale nepersonale (infinitiv, gerunziu), substituibile printr-un adverb de mod (*vine repede/ pe nesimțite/ fără zgomot/ alergând/ fără a comenta*), precum și realizări propoziționale relative ori conjuncționale (*Calculează cum i s-a spus; Țipă fără să- i pese de ceilalți*)³.

2. Delimitări și perspective de abordare

Circumstanțialul de mod apare, frecvent, ca determinant facultativ (sau ca adjunct) și, mai rar, poate apărea ca determinant obligatoriu (sau actant). Statutul facultativ/ obligatoriu depinde de trăsăturile semantico-sintactice interne ale regentului (matricea semantico- sintactică):

(1)

Scrie dezordonat modal facultativ /vs/ *Se comportă copilărește* modal obligatoriu.

---

¹ Guțu-Romalo (1973).

² GALR II (2005/2008).

³ Miron-Fulea (2011).

Caracterul facultativ /vs/ obligatoriu al determinantului modal conduce, în gramatica modernă⁴, la diferențe teoretice semnificative față de gramaticile tradiționale⁵, inclusiv gramaticile școlare actuale⁶, după cum urmează:

2.1. Dacă, în gramaticile tradiționale, specia circumstanțialului de mod include:

- i. **circumstanțiale de mod propriu-zise;**
- ii. **circumstanțiale de măsură** - indică măsura, prin unități convenționale de măsură, preț, temperatură: *întalt de 10 metri, costă zece lei.*
- iii. **circumstanțiale comparative** - indică o comparație: *alb ca zăpada,* sau introduc termenul cu care se face comparația: *mai frumos decât tine, cel mai frumos dintre toți.*
- iv. **circumstanțiale de mod consecutive** = restrânse ca utilizare, indică o consecință a posedării unei calități într-un grad înalt sau a exercitării unei acțiuni cu deosebită intensitate: *bolnavă de moarte, mănâncă de speriat.*

în gramaticile moderne, zona de incidență a **circumstanțialului de mod** se restrânge exclusiv la realizările corespunzătoare circumstanțialului de mod propriu-zis din modelele tradiționale.

În plus, prelungind observațiile teoretice din GALR II (2005/2008), GBLR (2010: p. 495-497) optează pentru limitarea *circumstanțialului de mod* la situațiile în care este vorba de un modal_{propriu-zis} facultativ (*scrie dezordonat*) și introduce noțiunea de **complement circumstanțial de mod**, pentru a acoperi situațiile în care este ocurent un modal_{propriu-zis} obligatoriu (*se comportă copilărește*).

2.2. În gramaticile moderne, subclasele care nu corespund circumstanțialului de mod propriu-zis, din modelele tradiționale, sunt tratate ca poziții sintactice distincte. Astfel:

- În GALR II (2005/2008), se rafinează inventarul de funcții sintactice, prin introducerea, dincolo de circumstanțialul de mod, a **complementului comparativ** (determinant obligatoriu, care acoperă realizările corespunzătoare circumstanțialului de mod comparativ- din abordarea tradițională) și a **circumstanțialului cantitativ** (determinant

⁴ A se vedea GALR II (2005/2008), GBLR (2010).

⁵ A se vedea GLR (1966).

⁶ A se vedea Pană Dindelegan (coord.) (2019).

facultativ, care acoperă atât realizările reunite tradițional în subclasa circumstanțialului de mod de măsură, cât și realizările substituibile cu adverbul *cât(va)*, reunite tradițional în subclasa circumstanțialului de mod cantitativ).

→ În GBLR (2010), se introduce, suplimentar față de GALR II (2005/2008), **circumstanțialul de modalitate**, ai cărui realizatori sunt reprezentați de adverbe și locuțiuni adverbiale modalizatoare.

(2)

Desigur/ negreșit/ cert/ probabil/cu siguranță a greșit drumul.

3. Circumstanțialul de mod

Clasa de substituție este alcătuită din:

→ **adverb/ locuțiune adverbială:**

(3)

a. *Visele i se năruiau repede.*

b. *Așa se porni războiul.*

c. *A calculat pe departe/ cu de-a sila.*

d. *A iubit-o fără margini/ de mama focului.*

e. *Plecarea se produsese pe vrute, pe nevrute.*

f. *Le-a zis de-a fir a păr totul.*

→ **numeral, cu/ fără prepoziție:**

(4)

a. *Se plimbă câte două.*

b. *Taie-l în două, în trei, cum poți.*

→ **adverb provenit prin conversiune dintr-un substantiv (substantiv la cazul adverbial):**

(5)

a. *Maria se uita țintă la troleibuz.*

b. *Erau culcați covrig.*

→ **substantiv cu prepoziție:**

(6)

a. *A râs cu hohot;*

b. *A fost înmormântat după datinile noastre;*

c. *Nu trăia în huzur;*

d. *S-au închinat până la pământ;*

e. Stăteau umăr lângă umăr/ picior peste picior⁷.

→ **verb la infinitiv, precedat de prepoziție:**

(7)

Ei mergeau fără a simți că merg.

→ **verb la gerunziu** (care aparține sferei semantice a verbului centru)⁸:

(8)

Vine alergând/ țopăind/ sărind.

→ **interjecție:**

(9)

a. *L-a izbit hop! de perete.*

b. *Pisica se apropia tipa-tipa.*

→ **propoziție**, introdusă prin:

i. adverbul relativ **cum**:

(10)

A rezolvat exercițiul cum a știut.

ii. adverbul relativ **precum**:

(11)

A făcut precum a zis.

iii. locuțiunea conjuncțională **după cum**:

(12)

Ioana,^{1a} după cum ne-a avertizat², nu a mai vorbit cu noi^{1b}.

iv. adverbul relativ **ce**:

(13)

De prost^{1a} ce este²/ nu a înțeles^{1b}.

v. conjuncția simplă **să**/ compusă **ca să**, precedată de prepoziția **fără**:

(14)

Muncește fără (ca) să regrete.

vi. conjuncția **să**, cu verb la formă negativă:

---

⁷ Construcție complexă, formată dintr-un substantiv repetat și o prepoziție.

⁸ În enunțurile în care gerunziul acoperă o arie semantică diferită de a verbului- centru, de tipul: *Vine plângând*, funcția sintactică actualizată este de element predicativ suplimentar.

(15)

Nu rezistă să nu se ducă la ea.

În regentă, pot apărea corelativele adverbiale *așa, astfel*. Grupările *așa cum, astfel cum* erau considerate, în gramatica tradițională, drept locuțiuni conjuncționale (cu excepția situațiilor când introduc o propoziție al cărei centru verbal este un verb copulativ), iar, în gramatica modernă, se optează pentru segmentarea grupării în: *așa-* adverb de mod și *cum-* adverb relativ.

4. Circumstanțialul cantitativ

4.1. Pentru realizările substituibile cu adverbul *cât(va)*, clasa de substituție cuprinde:

→ **adverb urmat de prepoziția simplă *de*:**

(16)

A venit atât de/ destul de/ grozav de/ teribil de + repede.

→ **substantiv cu un determinant adjectival de tipul *tot, întreg etc*:**

(17)

a. *Lucrează toată noaptea.*

b. *Lucrează ziua întreagă.*

c. *Lucrează zile de-a rândul.*

→ **adverb fără prepoziție:**

(18)

A mâncat mult/ puțin/ destul etc.

→ **propoziții, introduse prin:**

i. adverbul relativ *cât*:

(19)

Rabdă cât poate.

ii. grupările libere *după cât, pe cât* (adverbul *cât*, precedat de prepoziția *după/ pe*):

(20)

a. *A primit după cât a muncit.*

b. *Îndură pe cât vei putea.*

iii. locuțiunea conjuncțională *cât ce*, folosită regional:

(21)

Au luat-o la fugă, cât ce poate.

iv. pronumele **câte**, precedat de prepozițiile *pe, din, după*:

(22)

- a. Pe câte mi-aduc aminte, era un lăudăros.
- b. Nu avea frați sau surori, din câte știu.
- c. După câte știm, a plecat ieri.

În regentă, poate apărea un corelativ adverbial (*atât, cu atât*): *atât...cât* (*Știa atât¹/ cât trebuia¹*), *cu atât...cu cât* (*Era cu atât mai vesel¹/cu cât intrase primul la facultate²*).

4.2. Pentru realizările corespunzătoare **circumstanțialului cantitativ de măsură**, clasa de substituție este alcătuită din:

→ **substantiv cu/ fără prepoziție** (prin care se exprimă unități):

(23)

- a. *L-au luat consultant cu treisprezece salarii pe an.*
- b. *Gaura era cam de două palme.*
- c. *Costă 30 de lei.*

→ **propoziții de măsură progresivă**, introduse prin:

- i. grupările **cu cât, pe cât**⁹, putând apărea în corelație cu adverbe (*cu cât...cu atât/a, pe cât...pe/cu atât/a*):

(24)

- a. *Temperaturile creșteau, cu cât se apropia vara.*
- b. *Cu cât o cunoștea mai mult, cu atât o găsea mai atractivă.*
- c. *Pe cât era de frumos, pe atât era de inteligent.*

- ii. locuțiunea conjuncțională **de ce**, amplificată, în regentă, de corelativul *de ce, de aceea*

(25)

- a. *De ce crește, se urâtește.*
- b. *De ce se apropiau de vârful muntelui, de ce respirau tot mai greu.*
- c. *Dar de ce umblau, de aceea se înfundau mai tare.*

- iii. locuțiunea conjuncțională **pe măsură ce**:

(26)

- a. *Pe măsură ce se gândea, își dădea seama de greșeala făcută.*

---

⁹ În gramatica tradițională (GLR), sunt considerate drept locuțiuni conjuncționale, iar, în gramatica structurală, grupări libere, alcătuite din prepoziție (*cu/pe*) și adverbul relativ *cât*.

5. Complementul comparativ

5.1. Comparativul de egalitate cunoaște următoarea clasă de substituție:

→ **substantiv:**

(27)

- a. Avea ochii albaștri ca marea.
- b. Rana era ca palma.

→ **pronume:**

(28)

Știa, ca (și) mine, răspunsul.

→ **adjectiv:**

(29)

- a. A sărit ca ars să se apere.
- b. Se ținea ca vrăjit de tatăl său.
- c. Ca ninse¹⁰ păreau dealurile.

→ **verb la infinitiv:**

(30)

Se tot strâmba, în chip de a-l înveseli.

→ **adverb:**

(31)

- a. Muncea tot fără chef, ca și până acum.
- b. Am să mă relaxez, ca ieri.

→ **adverb provenit din substantiv:**

(32)

Era înghețat tun.

Realizările prin părți de vorbire ale comparativului de egalitate sunt introduse prin prepozițiile comparative *ca (și)*, *cât (și)*, locuțiunea prepozițională *în chip de*.

→ **propoziții**, introduse prin:

- i. adverbele relative **cum**, **precum**:

(33)

A tăcut, cum tace peștele în apă.

---

¹⁰ Complementele construite cu adjective participiale („ca unse”) sunt, în fapt, **comparative condiționale**.

- ii. locuțiunea conjuncțională **după cum**:
(34) *Le spunea să nu o judece, după cum nu le judecase nici ea.*
- iii. adverbele relative **cât, cu cât, pe cât**, în corelație cu adverbele **atât, cu atât, pe atât**¹¹:
(35) a. *Crescuse (atât) cât cresc alții în câțiva ani.*
b. *Pe cât de serios era la școală, pe atât de vesel era acasă.*
- iv. **pronume relative, adverbe relative sau nehotărâte cu valoare relativă**, precedate de prepozițiile comparative **ca (și), cât (și)**:
(36) a. *El a cântat la fel de bine ca și cine a câștigat trofeul/ ca și oricine ar fi câștigat trofeul.*
b. *Aici am stat la fel de comod ca și unde am fost anul trecut/ ca și oriunde am fost până acum.*
- v. locuțiunile conjuncționale **ca și când, ca și cum, de parcă, chip că, ca în fel cum**¹²:
(37) *Trăiește ca și când/ ca și cum/ de parcă/ chip că/ ca în fel cum ar fi ultima zi din viața lui.*

În regentă, pot apărea corelativele adverbiale *așa, astfel, asemenea, la fel, aidoma, întocmai*, precum și corelativele adverbiale *tot atât de, tot așa de, la fel de*.

5.2. **Comparativul de inegalitate** are o clasă de substituție formată din:

→ **substantiv**:

- (38) a. *Învățase mai mult/ mai puțin decât Maria.*
b. *El este cel mai deștept din clasă.*

→ **pronume**:

- (39) a. *Sunt mai înalt decât el/ tine.*

---

¹¹ Aceste adverbe introduc o **comparativă cantitativă**.

¹² Sunt specifice propoziției **comparative condiționale**.

b. *Acesta era cel mai hotărât dintre ei.*

→ **adjectiv:**

(40)

Sunt mai mult vesel decât trist.

→ **verb la infinitiv:**

(41)

E mai bine a învăța decât/ ca a pierde vremea.

→ **adverb:**

(42)

E mult mai bine aici decât acolo.

→ **numeral:**

(43)

Îți vine mai frumos primul decât al doilea.

→ **propoziții**, introduse prin:

- i. conjuncția **decât**¹³, provenită din semiadverbul omonim, în structuri unde este absent un alt conector interpropozițional:

(44)

E mai bun decât lasă să se vadă.

- ii. grupările¹⁴ **de cum, față de cum, față de cât**:

(45)

a. *Îi cunosc bine pe amândoi, mai bine de cum mă cunosc ei pe mine.*

b. *Față de cum/ față de cât îi proteja pe ei, cu tine era indiferent.*

- iii. conjuncția **să**, precedată de semiadverbul **decât**¹⁵:

(46)

Era mai hotărâtă să îndure, decât să ceară ajutor de la cineva.

---

¹³ A nu se confunda comparativele de inegalitate de tipul: *Nimic (nu) e mai frumos decât să urci pe munte*, cu un circumstanțial de excepție.

¹⁴ În gramatica tradițională (GLR), sunt interpretate drept locuțiuni conjuncționale, în vreme ce, în gramatica structurală, ele sunt considerate grupări formate din prepoziția *de* /locuțiunea prepozițională *față de* și adverbul *cum/ cât*.

¹⁵ Grupări la limita unui grup locuțional.

- iv. **pronume relative, adverbe relative sau nehotărâte cu valoare relativă**, precedate de semiadverbul *decât*¹⁶ sau de prepoziția simplă *de/* compusă *pe lângă* sau de locuțiunea prepozițională *față de*:

(47)

- a. *Lucrează mai bine decât cine a fost înaintea lui.*
- b. *Este mai sănătos față de cum credea el.*
- c. *Face mai mult decât ce știa ea.*
- d. *A oprit mai mult decât ce i se cuvenea.*
- e. *Citește mai mult acum pe lângă când/ decât când/ față de când era mic.*

- v. conjuncția compusă **ca să**, precedată de semiadverbul *decât*:

(48)

- Se străduia mai mult pentru familie decât ca să fie el împlinit.*

- vi. pronumele/ adjectivul relativ **cât**, precedat de prepoziția *din*:

(49)

- a. *Este chitaristul cel mai bun din câți s-au perindat pe aici.*
- b. *S-a prezentat cel mai bine din câți studenți au fost examinați.*

Bibliografie

- Graur, Alexandru; Avram Mioara; Vasiliu, Laura (coord), *Gramatica limbii române (GLR)*. București. Editura RSR, 1966.
- Guțu Romalo, Valeria. *Sintaxa limbii române. Probleme și interpretări*. București: EDP, 1973.
- Guțu Romalo, Valeria (coord.). *Gramatica limbii române (GALR), volumul II*. București: Editura Academiei Române, 2005/2008
- Miron-Fulea, Mihaela. *Limba română contemporană. Sintaxa*. Caiet de Studiu Individual. Specializarea Limba și literatura română – O limbă și literatură modernă, Anul de studii II, Semestrul II, Departamentul ID_IFR, Universitatea Ovidius Constanța, 2011.
- Pană Dindelegan, Gabriela (coord.). *Gramatica de bază a limbii române (GBLR)*. București: Editura Academiei Române, 2010
- Pană Dindelegan, Gabriela (coord.). *Gramatica limbii române pentru gimnaziu*. București: Editura Univers enciclopedic Gold, 2019.
- Pană Dindelegan, Gabriela (coord.) *Dicționar de interpretări gramaticale: cuvinte mici, dificultăți mari*. București: Editura Univers enciclopedic Gold, 2020.

---

¹⁶ Pentru valorile omonime ale lui *decât*, a se vedea Pană Dindelegan (2020).